

ASSISTANSE OG GRENSER for ungdom

Å finne sin plass i livet er vanskelig for de aller fleste unge. Om man er avhengig av assistenter i tillegg, blir det nok ikke enklere. Hvordan skal ungdommen, i samarbeid med foresatte, kunne bruke assistanse til å gradvis ta kontroll over eget liv? Hvordan skal ungdommen lære å sette grenser for assistansen?

Å motta assistanse kan være veldig forskjellig alt etter hvilken fase du er i livet. Foreningen for Muskelsyke har derfor laget flere hefter. «Assistanse og grenser for ungdom» kommer ut sammen med heftene «Assistanse for første gang – Assistanse og grensesetting for voksne», «Mine grenser og dine grenser – Assistanse og grensesetting for assistenter» og «Barn, BPA og grenser». Mye av det som står i heftet du leser nå og de andre heftene finner du mer om i «Min Kropp – Mine grenser», et hefte på over femti sider. Foreldre som skal ha assistanse til barna sine kan ha mer å hente i de to sistnevnte heftene. Dette heftet handler om hvordan ungdom gradvis kan ta kontroll over egen frihet og egne grenser

Foreningen for Muskelsyke, heretter kalt FFM, representerer 56 nevromuskulære diagnoser. Muskelsyke er vanligvis kognitivt normale, men de er utsatt for blant annet muskelsvekkelser og fatigue. De blir altså ofte veldig lett utmattet. Mange har så store svekkelser at de trenger praktisk hjelp i hverdagen. Det byr på utfordringer, blant annet for privatlivet.

Assistanse og grenser for ungdom

Å være ung kan sees på som en prosess der du prøver å finne deg selv og din plass som voksen. Kroppen forandrer seg, mestringsevnen forandrer seg, forventninger forandrer seg og det samme gjør frihet og ansvar. Om kroppen din ikke samarbeider like godt som andres, blir ikke prosessen enklere. Om du er avhengig av hjelp fra en assistent foreldrene dine har ansatt, føler du deg kanskje ikke like fri til å utfordre grenser og finne deg selv. Om du ikke helt er trygg på deg selv og din egen kropp, kan det kanskje være vanskelig å finne ut hvordan du kan ta i mot assistanse på en måte som føles grei for deg selv og dine grenser. Det er greit å slippe å føle at du og kroppen din bare er en passasjer som mottar hjelp. *«Det er greit å få en hånd på rattet, å få gradvis kontroll, heller enn at mamma og pappa styrer alt frem til 18-årsdagen.»* Om du skal ta kontroll over egen kropp og egne grenser, bør du tenke gjennom ditt eget forhold til kroppen din. Om du skal begynne å ta kontroll over assistansen, bør du tenke gjennom hvilken rolle du mener assistenten skal ha.

“ *Uten assistanse hadde jeg aldri fått frihet til å være meg selv.*

Hva jeg gjør med min frihet er mitt valg. Det ligger i frihetens natur.

Forhold til egen kropp

Behovet du har for assistanse har som oftest en sammenheng med at kroppen din ikke tillater deg å gjøre alt det du kunne gjort uten funksjonsnedsettelsen. Det kan være vanskelig å forholde seg til. Har du i tillegg behov for assistanse med det nære og intime blir det enda vanskeligere. Det blir viktig å finne dine egne grenser for hvordan assistansen kan fungere i intimsonene dine, og det er en grensegang som kan være vanskelig uten et avklart forhold til din egen kropp. Det finnes mange gode råd, men det er din kropp og dine grenser.

«Dette er meg, og det jeg kan gjøre alene med min kropp. Og dette er det jeg kan gjøre om jeg får litt assistanse på toppen. Det jeg kan gjøre med assistanse, er det jeg kan gjøre. Blandingsforholdet kan forandre seg, men resultatet vil være det samme. Det er det jeg kan gjøre.» «Assistansen er det som skal til for at jeg kan gjøre det jeg kan og må gjøre.»

Sitatet over er fra en som har levd med profesjonell omsorg og assistanse hele livet. Å nå frem til en slik erkjennelse kan være et langt lerret å bleke, og for mange er den beste hjelpen å prate med andre i samme eller lignende situasjon. Interesseorganisasjoner som Foreningen for Muskelsyke eller Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon kan tilby både likepersonssamtaler og sosiale muligheter med andre som trenger assistanse. Det er ikke bare deg.

En annen side ved å bli kjent med forholdet til egen kropp, er selvfølgelig også knyttet til det å vite når man trenger hjelp, eller bare hvile for den saks skyld. Både funksjonsfriske og personer med funksjonshemning kan ta på seg for mye i blant.

«Jeg blir nesten forbannet når folk sier at jeg skal ta en pause, når jeg ikke trenger det. Samtidig vet jeg jo at jeg har en evne til å overdrive selv, men jeg blir fortsatt irritert.»

Det er bare slik at for enkelte med funksjonsnedsettelse kan det å prøve for mye straffe seg. Mange muskelsyke kan bli så slitne etter å ha gjennomført en enkel oppgave at de ikke har krefter igjen til mer

viktige oppgaver senere på dagen. Om du har kommet så langt at du har krav på og har fått assistanse, er det lov å lære deg den grensen. At nå er det noen andre som skal ta over, og det er helt greit.

Det er også viktig å tenke gjennom hvordan du vil ha hjelpen utført. Det er din kropp og dine grenser, men om du ikke har tenkt tydelig gjennom dette selv, er det vanskelig å fortelle assistenten hvordan du vil hjelpes.

Hvem eller hva er assistenten?

Funksjonsnedsettelse er ulike, og personer med funksjonsnedsettelse har enda mer ulike syn på hvordan de vil ha det med assistentene sine. Hvordan du ser på assistenten har mye å si for hvordan dere får det. Her er noen måter å se på assistenten. Ingen mer riktig enn de andre, og de kan ofte blandes.

- **Mine hender** - «Assistenten er mine hender der jeg ikke kan bruke mine egne.» Her er assistenten rett og slett et redskap.
- **Ansatt profesjonell** - Dette understreker at det dreier seg om en jobb og ikke noe personlig. Det kan hjelpe til å holde klare grenser for oppførsel, intimitet og arbeidsdagen.
- **Kollega** - Åpner for et mer gjensidig forhold, der assistenten har litt mer innflytelse, men det blir fortsatt ikke veldig privat, uansett hvilke tjenester du trenger.
- **Venn/Betalt venn** - Det føles trygt og godt å være venner, men kanskje det blir vanskeligere å bestemme hva en venn skal gjøre.
- **Familie** - For barn og unge hender det at assistenten inntar en slags foreldrerolle eller blir en slags tante eller onkel. Det kan ha noe å si for hvor fri du blir i forholdet, og kan bli vanskeligere jo eldre du blir.

Det er spesielt det med vennskap og familie det er størst uenighet om blant de som mottar assistanse. Begge deler føles tryggere og mer privat, men det er lett å miste litt av kontrollen. Det er lettere å be om

det du skal ha og trenger, om du ikke må ta hensyn til at vedkommende er en venn eller et familiemedlem. Det kan være lettere å kommandere eller instruere en som bare er et verktøy, en ansatt eller en kollega. Klare linjer gjør det lettere å sørge for at du mottar den tjenesten du trenger.

Det er selvfølgelig mulig at et forhold mellom bruker og assistent utvikler seg til å bli et vennskapsforhold. Mange ønsker seg dette, og synes at det kan bli for kaldt med et helt profesjonelt forhold. «Jeg har assistent rundt meg døgnet rundt og jeg hadde ikke taklet det om det var fullstendig upersonlig. Det ville føltes som å ha en robot på jobb, og det hadde jeg ikke trivdes med.» «Jeg orker ikke være arbeidsgiver hele tiden»

Om du velger å utvikle et vennskapsforhold med assistenten, blir grensene mer uklare, men én grense må gjøres så klar som mulig: «Det er viktig at assistenter forblir assistenter, uansett om de blir venner også.»

Hvem bestemmer over assistenten?

For deg som ikke er atten enda:

Om du er mindreårig, er det noen andre, som oftest foreldrene dine, som er arbeidsleder for assistenten. Det er de som setter rammene for hvordan assistenten skal gjøre jobben sin, men det betyr ikke at du ikke skal ha noe å si. Det er jo ikke slik at du blir magisk forandret over natten når du fyller atten, og plutselig har lært deg alt som skal til for å bestemme alt selv. Når du fyller atten, får du rett til å ta kontrollen og overta som arbeidsleder, men det beste er om du kan forhandle frem innflytelse gradvis i årene frem til du blir myndig. Jo eldre du blir, jo mer bør du kunne ha å si når det gjelder hvem som skal bli assistent. Det er arbeidsleder som bestemmer hvem som skal bli assistent. Men det forhindrer ikke at du kan få noe å si. Det kan la seg ordne at du får treffe en mulig assistent, så du kan si ja eller nei, i hvert fall om det finnes flere å velge mellom. Er det lenge igjen til du blir atten, er det gjerne greit om arbeidsleder intervjuer mulige assistenter og gir deg mulighet til å godkjenne eller forklare hvorfor du ikke vil ha en person som assistent. Om du nærmer det atten, er det kanskje rimelig at du får være med på alle intervjuene, om du vil.

Hva skal assistenten fortelle videre? Og skal assistenten bestemme hva du har lov til å gjøre? Foreldre har i stor grad lov til å bestemme hva barna deres kan og ikke kan gjøre. Men betyr absolutt ikke at det er assistentens oppgave å tre inn i foreldrerollen. Er det ikke slik at det å utfordre grenser er en vanlig del av det å vokse opp? Om assistenten blir en som sørger for at du aldri gjør noe galt, kan du jo bli myndig uten å klare å gjøre noe du ikke har lov til. Da går du glipp av den utviklingen andre barn og unge har. Her blir det et forhandlingspunkt mellom deg og foreldrene dine hvilken instruks assistenten skal ha, men det er langt fra uvanlig at assistenter instrueres til å la barn eller unge ha et privatliv de ikke skal informere foreldrene om. Vi har til og med hørt historier om barn som har stjålet godteri på kjøkkenet med hjelp fra assistentene sine, eller instruert assistenten til å hjelpe dem med å skulke skolen. Det betyr bare at du har fått samme mulighet til å gjøre noe dumt som de funksjonsfriske, og som du kanskje må ta konsekvensene av om det skjer.

For deg som er blitt myndig og trenger assistanse for å kunne ta kontroll over eget liv.

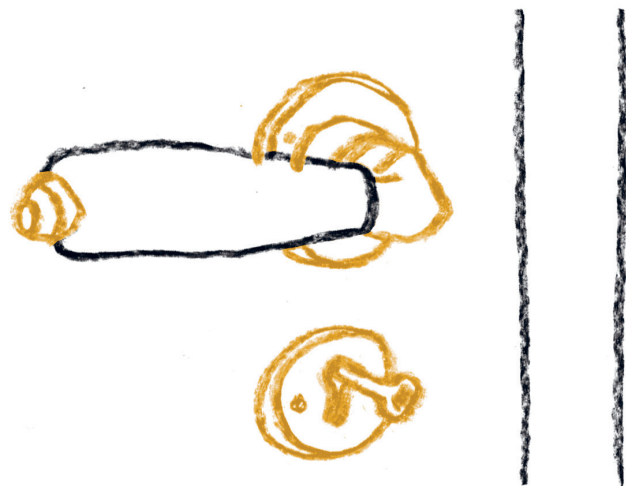
Å flytte hjemmefra fra ofte en viktig milepæl til det å bli et eget og selvstendig menneske, ofte er det nødvendig for å kunne ta den utdannelsen du trenger. For mange med funksjonsnedsettelse er tilgangen til assistanse avgjørende for at det skal være mulig å flytte hjemmefra. Om du har assistenter som foreldrene dine, eller andre, ansatte for deg mens du var mindreårig, blir det gjerne et spørsmål om du skal fortsette med de samme assistentene, eller om du skal prøve å finne dine egne. Her er reglene ofte forskjellige, avhengig av hva slags ansettelsesavtaler assistentene har. Flytter du langt, hender det at dette er så langt unna at assistentene selv velger å ikke følge med deg.

Om du ikke har assistenter fra før, må du søke om BPA i kommunen du har tenkt å flytte til, eller den du har tenkt å bli boende i. Om du har assistenter fra før, men flytter til ny kommune må du også søke på nytt i den kommunen du flytter til. Generelt sett tar du kontakt med kommunen, så får du tildelt en saksbehandler, som oftest en ergoterapeut, som utreder behovet ditt og kommer med en innstilling om hvor mye assistanse du skal få. Når du skal forklare behovene dine må du ta utgangspunkt i hvor mye hjelp du trenger i en dårlig periode, og husk at du også kan ha krav på assistanse til fritidsaktiviteter som trening, konserter og samvær med venner og familie. Om du finner ut av hvilke firmaer som leverer BPA i kommunen din, er de sikkert villige til å hjelpe deg med en søknad. Om du synes at det er veldig stort å skulle ta full kontroll over ansettelse og styring av assistentene, kan du finne en overgangsordning der noen er arbeidsleder for deg i en gitt periode, til du føler deg trygg. Du kan la noen andre ta den jobben på lengre sikt også, men det gir deg mindre kontroll over ditt eget liv.

Grense mot privatliv

« *Jeg har et stort hjelpebehov og har derfor assistenter sammen med meg hele døgnet, for jeg er temmelig hjelpeløs uten. Jeg har folk rundt meg hele tiden. Jeg er aldri alene, og på en måte kan det høres ut som at jeg er mer fanget enn fri. De aller fleste vil nok kjenne på den følelsen hvis de prøver å se for seg et liv uten alenetid - uten rom til å være kun med seg selv og sine tanker.*

Når hjemmet ditt blir assistentens arbeidsplass, kommer assistenten er så nær at han eller hun får med seg veldig mye. Intimitet handler jo også om at det som foregår helt nært deg ofte er noe du ønsker å holde for deg selv. Nettopp derfor kan det bli viktig å lage så klare kjøreregler som mulig. Et annet problem kan være å sende assistenten vekk. «Nå skal jeg sånn og sånn, så du må sette deg på gjesterommet noen timer.» En slik melding kan være vanskeligere for en assistent å ta imot om dere stort sett henger sammen som venner.

Fortjener en assistent å få vite sannheten? Kan løgn være greit?

Ærlighet er en dyd. Men når du har assistenter rundt deg hele tiden, blir det lett et valg mellom ærlighet og åpenhet og det å kunne ha noe som er bare ditt. «Folk skjønner ikke hvordan det er å ha andre rundt seg døgnet rundt. Det blir lett å miste seg selv.» I et samfunn som setter åpenhet og ærlighet høyt, kan det å nekte en assistent informasjon eller rett og slett lyve, sees på som umoralsk. Likevel er det mange som er mer eller mindre åpne på at dette er nødvendig for å kunne ha et privatliv. «En assistent trenger å vite noe, men trenger ikke hele sannheten. Assistenten bør få vite det han trenger for å kunne gjøre jobben sin.» Noen er åpne overfor assistenter om at de kan komme til å ha et uklart forhold til informasjon og sannhet, noen bare later som ingenting. «Jeg sier aldri at 'Det har du ikke noe med.' Jeg vil unngå klein stemning.» Det er enighet om at det ofte blir klein stemning av å nekte assistenten informasjon åpenlyst. Derfor mener flere at det er bedre å lyve. «Du kan sammenligne det med britenes «How do you do?». Den som spør ønsker ikke å vite, og den som svarer forteller ikke sannheten.» «Britene har perfektionert den hvite løgningen.» «Skal ikke vi kunne gjøre det samme?» Men løgn er ikke problemfritt. Se ikke vekk fra enda dårligere stemning om en løgn blir avslørt, men det kan hjelpe om du har informert assistenten om denne formen for privatliv alt ved ansettelse.

Grense mot familie

Grensene mellom assistanse og privatlivets fred blir enda mer komplisert, om du har en familie, og det er jo ikke uvanlig. Ofte kan det være enda vanskeligere for de som ikke selv trenger assistent, å ha en utenforstående i hjemmet sitt hele tiden. Uansett er det viktig at både dine og familiens behov for grenser legger grunnlag for instruksene til assistenten, og det kan være greit å huske på hvordan det påvirker familien når du gir assistenten en oppgave.

Sosiale grenser

Når du er avhengig av å ha en assistent med deg hele eller mesteparten av tiden, blir det også viktig å definere hvilken rolle assistenten skal ha når du skal være sammen med venner eller familie. Har du definert assistentene dine inn i en vennerolle, er det kanskje enklest at assistenten deltar i det sosiale livet nettopp som en venn. Om du føler at assistenten er et hjelpemiddel, en profesjonell helper, vil du kanskje ikke at vennene dine og familien din skal prate med assistenten, selv om de er tilstede. Og selv med venner er det ikke slik at du alltid ønsker å henge sammen hele tiden. Som minstemål bør det være mulig å be assistenten sette seg i et annet rom, ta seg en tur eller lignende, der det er mulig.

Noen synes det er greit at assistenten er tilstede og deltar i samtalen, men setter grensen der assistenten begynner å promotere verdier og livssyn som strider mot verdier og livssyn i selskapet, eller å kritisere det brukeren

eller vennene står for eller gjør. Noen ønsker å trekke det så langt at assistenten ikke en gang skal hilse på dem de måtte treffe av venner eller familie. De ønsker at assistenten skal være mest mulig usynlig rent sosialt. Selv når venner, kolleger eller familie sier hei, eller henvender seg til assistenten, finnes det arbeidsledere som vil at de ikke skal svare, på tross av at dette kan sees på som veldig uhøflig. Dette må være opp til deg, men det er mange som vil ha problemer med å arbeide i en slik rolle, så det bør være noe du avklarer før du ansetter assistenten.

Intimassistanse

Om det er vanskelig å venne seg til senket funksjonsnivå og behov for assistanse, er det enda vanskeligere å venne seg til å trenge hjelp til så private oppgaver som intimvask eller det å gå på toalettet. På toppen av det hele må du klare å formidle behovene dine til den som skal hjelpe deg, i detalj. For å få til det er det mye du bør tenke gjennom om dine preferanser og grenser rundt egen kropp, intimitet og seksualitet. For som det har blitt sagt:

«En må være en god leder for å takle det å ha kroppen som arbeidsplass».

Fortell så detaljert du kan hvordan du vil ha hjelp. Hva som er greit og hva som ikke er greit. Klarer du å fortelle dette før det er et problem, er det bra. Om du må forklare hva som er galt i etterkant er det viktig at du prøver å gjøre det på en pen måte. Husk at assistenten prøver å gjøre en god jobb, og at du prøver å hjelpe vedkommende til å bli bedre. Vi vet også at hva vi synes er greit og ikke er greit er noe som forandrer seg med tiden, så det kan være greit å si at når det gjelder slike oppgaver er det slik jeg vil ha det nå, men det er godt mulig at jeg vil ha det annerledes senere. *«Det er vanskelig for meg, og jeg beklager om det gjør det vanskelig for deg.»*

Det kan også være greit å si i fra at spesielt på dette området kan assistenten la være å kommentere eller på annen måte gi uttrykk for egne oppfatninger, i hvert fall som et tilbakevendende tema. Vi har hørt eksempler på assistenter som sukker og stønner for å gi uttrykk for at de synes det er ekkelt å tørke bæs. Det er sikkert ekkelt, men det er ikke greit å gjøre et nummer av det. *«Uansett om rumpa blir rein, er det knapt noe vi kan kalle service.»*

Når intimpleien blir opphissende

De aller fleste av oss er seksuelle vesener, og seksuelle reaksjoner er oftest ikke noe som forsvinner fordi om man får noen funksjonsnedsettelse. Dette kan gjøre intimpleie langt vanskeligere enn den kunne vært, for det er ikke alltid så lett å skjule en seksuell reaksjon, spesielt ikke for menn, som kan få både ereksjon og ejakulasjon. Dette kan fort være like problematisk for assistenten som for deg, og på toppen av det hele har du et arbeidsgiveransvar til den som utøver tjenesten. Det finnes selvfølgelig noen enkle råd, selv om de ikke er garantert å hjelpe. Det mest grunnleggende er selvfølgelig å prøve å unngå assistenter som du kan få en seksuell tenning på. For heteroseksuelle, kan det være en fordel med assistenter av eget kjønn, for homo-seksuelle kan det være en fordel med en av motsatt kjønn. For en som tenner på begge deler, hjelper dette mindre. Om en synlig seksuell respons ikke er mulig å unngå, er det viktig å prøve å få det hele til å virke så lite erotisk som mulig. Å gjøre oppmerksom på problemet i forkant, eller å beklage i etterkant, kan hjelpe. Generelt sett er dette en vanskelig situasjon der det viktigste er å prøve å komme frem til en ordning både du og assistenten kan leve med.

Assistanse til eget seksualliv

Seksuell helse er en menneskerett, ifølge Verdens helseorganisasjon. Da må det være mulig å få hjelp. Det er ikke alltid det letteste, men det finnes noen muligheter. Det finnes muligheter for hjelp både for de som har en seksualpartner, og for de som ikke har det.

Det kan være så enkelt som at når du har assistenter i hjemmet til enhver tid, så er det ikke alltid så enkelt å holde det hemmelig når du har sex, enten det er med deg selv eller en partner. For mange er det en fordel å være åpen om problemstillingen i forkant. Uansett om assistenten kan høre eller ikke, så hender det at assistenter er de som finner sædflekker og lignende på sengetøyet. Flere forteller om at de har fått kommentarer på dette, som de synes har vært vanskelige å leve med. Det er selvfølgelig ikke greit, og skulle slikt skje er det greit å gi beskjed med én gang. Assistansen skal ikke få deg til å skamme deg over noe som er helt naturlig.

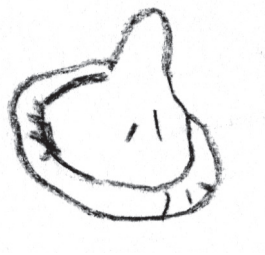

Det er mulig å få seksuelle hjelpemidler gjennom NAV. Om du kan bruke det seksuelle hjelpemiddelet selv, er alt fryd og gammen. Om du trenger hjelp, kan bruk av seksuelle hjelpemidler krysse over i assistentens sfære. Noen kan trenge hjelp med å få med seg hjelpemiddelet i sengen eller at annet sted der det er naturlig å bruke det. Man kan også trenge hjelp til å få hjelpemiddelet på plass, slik at man kan bruke det. Her ser vi at vi begynner å komme ganske langt ut i grenselandet. Vi ser at flere faktisk får hjelp til dette, men at det også finnes assistenter som mener at dette er å ta det for langt for dem. Ikke bare ser vi at praksisen er forskjellig. Det er nok jussen også. Du kan ikke be assistenten betjene hjelpemiddelet for deg. Det er ulovlig, både for deg å be om og for assistenten å gjøre.

En åpen og god dialog med assistenten kan hjelpe mye, men her finnes det ikke noen fasit, hverken for bruker eller assistent.

“ *Jeg vet også at min kropp er annerledes, og jeg har hatt problemer med det. Det tok lang tid før jeg i det hele tatt turte å ta steget og være intim med noen, fordi jeg ikke følte at jeg var verdt det. Men da jeg innså at folk, vennene mine, tok det som en selvfølge at jeg ikke hadde et sexliv, så tok jeg det som en utfordring.* ”

Om du har funksjonsnedsettelse, assistansebehov og en seksualpartner, er det flere måter seksuallivet ditt kan påvirke forholdet mellom deg og assistenten din noen tilfeller er det slik at du og seksualpartneren faktisk trenger hjelp til å kunne ha sex med hverandre. Her beveger vi oss fort over i et vanskelig grenseland for mange, men vi ser likevel at det ikke er umulig å finne gode løsninger. Vi har gode eksempler på par som får assistanse til både kle av seg og komme seg i seng med hverandre. Noen får også hjelp til å få med seg seksuelle hjelpemidler i sengen. Begge deler bør være greit å be assistenten om, selv om det sikkert kan være en vanskelig samtale å ta. Det finnes nok assistenter som synes det er en vanskelig sak, så det er greit å ta det opp i en ansettelsesprosess, om mulig. Uansett er det helt klart at du ikke kan be assistenten bruke hjelpemiddelet på deg eller på annen måte delta i akten. Det er bent frem ulovlig.

Noen oppsummerende råd

- Om du har familie, bør deres behov også tas med i vurderingen av om du skal ha assistanse og hvordan du bør organisere den.
 - Bruk tid på å finne riktig assistent.
 - Gi assistenten så klar beskjed som mulig, allerede i jobbintervjuet. Hvilke verdier er viktig for deg. Hvilke forventninger har du til assistentens rolle og oppgaver. Ta spesielt opp alt du tror det kan være at en assistent vil kunne ha problemer med.
 - Sjekk politiattest og referanser.
 - Sørg for at assistenten har gått på kurs. De fleste leverandører av BPA tilbyr dette.
 - Benytt deg av en gjensidig prøvetid, hvis du kan.
 - Prøv å lage klare og detaljerte instruksjoner for hvordan du vil at assistansen skal ytes, spesielt der det blir intimt eller vanskelig, men også for flest mulig rutineoppgaver der det kan være greit for assistenten å vite hva han eller hun skal gjøre.
 - Sett opp rutinemessige samtaler om hvordan arbeidsforholdet fungerer. Prøv å fremme eventuell kritikk på en mest mulig skånsom måte, men som fortsatt får frem hva du trenger å få endret.
 - Om du trenger veldig intim assistanse, er det greit å velge assistenter det er minst mulig sjanse for at du kan reagere seksuelt på assistanse fra.
 - Av og til kan det være et emosjonelt arbeid å ha en assistent. Tenk over hvilke grenser du vil sette når det er assistenten som har behov for hjelp eller å bli tatt hensyn til.
 - Husk at hjemmet ditt er noen andres arbeidsplass.
 - Snakk med andre som er avhengige av assistanse. Erfaringsutveksling er viktig og nyttig.
 - Få regler er absolutte, og de fleste må finne en balansegang som passer for seg.
- Lykke till!

Å finne sin plass i livet er vanskelig for de aller fleste unge. Om man er avhengig av assistenter i tillegg, blir det nok ikke enklere. Hvordan skal ungdommen, i samarbeid med foresatte, kunne bruke assistanse til å gradvis ta kontroll over eget liv? Hvordan skal ungdommen lære å sette grenser for assistansen?

www.ffmpeg.no

Heftet er finansiert av Bufdir og bygger på et prosjekt finansiert av Stiftelsen Dam.